

۲۰۲۵۹.۹  
۵۸,۱,۱۷

زید بن زید امام موسی کاظم علیه السلام

و بررسی مزارات در بلاد عراق و ایران

محمد مهدی فقیه بحر العلوم

- سرشناسه : فقیه بحرالعلوم، محمدمهدی، ۱۳۵۱-  
عنوان و نام پدیدآور : زید فرزند امام موسی کاظم (ع) و بررسی مزارات منسوب به او در عراق و ایران/محمدمهدی فقیه بحرالعلوم.  
مشخصات نشر : تهران: نشرشعر، ۱۳۹۸.  
مشخصات ظاهری : ۱۱۱ ص : ۲۱/۵×۱۴/۵ : س.م.  
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۷۹۳-۱  
وضعیت فهرست : فیبا  
موضوع : زیدبن موسی بن جعفر (ع)، ۱۵۲؟ - ۲۰۳ق.  
موضوع : موسی بن جعفر، (ع)، امام هفتم، ۱۲۸ - ۱۸۳ق. -- فرزندان.  
موضوع : Musa ibn Ja'far Imam VII, 745 - 799 -- Children  
موضوع : امامزادگان  
موضوع : Imam's sons  
رده بندی کنگره : BP ۴۶/ف۹ ۱۳۹۸ : ز۷  
رده بندی دیویی : ۲۹۷ (۵۶)  
شماره کتابشناسی ملی : ۵۸۹۶۱

## زید فرزند امام موسی کاظم علیه السلام

و بررسی مزارات منسوب به او در عراق و ایران

|           |                         |
|-----------|-------------------------|
| تألیف:    | محمدمهدی فقیه بحرالعلوم |
| تدوین:    | پژوهشکده حج و زیارت     |
| ناشر:     | مؤسسه فرهنگی هنری و شعر |
| نوبت چاپ: | اول - زمستان ۱۳۹۸       |
| شمارگان:  | ۵۰۰ نسخه                |
| بها:      | ۸۸,۰۰۰ ریال             |

ISBN: 978-964-540-793-1

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۷۹۳-۱

پایگاه اطلاع رسانی پژوهشکده حج و زیارت:

<http://hzrc.ac.ir>

## فهرست

|    |                                                        |
|----|--------------------------------------------------------|
| ۷  | ..... دیباچه                                           |
| ۹  | ..... مقدمه                                            |
| ۱۳ | ..... فصل اول: ظهور زید در قیام ابوالسرایا             |
| ۱۳ | ..... نام و نسب زید                                    |
| ۱۴ | ..... تاریخ و محل تولد زید                             |
| ۱۵ | ..... محدث بودن زید                                    |
| ۱۵ | ..... نهضت ابوالسرایا                                  |
| ۱۷ | ..... علت قیام محمد بن طباطبایا                        |
| ۱۸ | ..... آشکار شدن قیام                                   |
| ۱۹ | ..... سبب پیوستن مردم به محمد بن ابراهیم               |
| ۲۰ | ..... بیعت مردم با محمد بن ابراهیم                     |
| ۲۰ | ..... جنگ با فضل بن عباس هاشمی                         |
| ۲۱ | ..... خلافت عباسی و ابوالسرایا                         |
| ۲۱ | ..... بیعت با محمد، نواده زید شهید                     |
| ۲۶ | ..... ورود زید به کوفه                                 |
| ۲۷ | ..... زید، فرماندار اهواز                              |
| ۲۷ | ..... خشونت زید در بصره                                |
| ۲۹ | ..... ورود امام رضا <small>علیه السلام</small> به بصره |
| ۳۰ | ..... دستگیری زید                                      |
| ۳۳ | ..... فرار از زندان                                    |

|     |                                           |
|-----|-------------------------------------------|
| ۳۴  | قیام دوباره زید                           |
| ۳۵  | زید در مجلس امام رضا علیه السلام          |
| ۳۹  | بی‌اعتنایی امام رضا علیه السلام به زید    |
| ۴۰  | زید در کنار متوکل                         |
| ۴۱  | جایگاه زید                                |
| ۴۴  | روایات زید                                |
| ۵۶  | همسر و فرزندان زید                        |
| ۵۹  | مدعیان نسب خاندان زید                     |
| ۶۱  | فصل دوم: تاریخ وفات و آرامگاه زید         |
| ۶۱  | تاریخ وفات زید                            |
| ۶۴  | بقعه زید در عراق (دیوانیه)                |
| ۶۵  | شخص زید در بقعه دیوانیه                   |
| ۶۷  | بقعه زید در ردکاه (رباط پشت بادام)        |
| ۶۹  | شخصیت مرقده زید                           |
| ۷۱  | بقعه زید در قائن (آفرین)                  |
| ۷۲  | نظر مرحوم آیتی                            |
| ۷۴  | جریان قیام زیدالنار از دیوانیه            |
| ۷۷  | ارادت شیخ ابوالمفاخر به امامزاده زیدالنار |
| ۷۹  | آداب و ایام زیارت امامزاده زید            |
| ۸۰  | بنای اولیه بقعه امامزاده زیدالنار         |
| ۸۱  | بنای فعلی بقعه زیدالنار                   |
| ۸۲  | تزیینات مرقده زیدالنار                    |
| ۸۳  | تأسیسات جانبی                             |
| ۸۳  | کتابخانه‌های امامزاده زیدالنار            |
| ۸۶  | موقوفات امامزاده زیدالنار آفرین           |
| ۸۶  | بقعه زید در فرخ آباد                      |
| ۸۷  | شخص مدفون در مزار فرخ آباد                |
| ۸۹  | ادعای دیگر                                |
| ۹۱  | سخن پایانی                                |
| ۹۲  | اشعار در مدح زید                          |
| ۹۷  | تصاویر                                    |
| ۱۰۵ | کتابنامه                                  |

## دیباچه

سعادت انسان و شرط پرباری جوامع بشری در سایه شناخت و کارآمد کردن سیره اولیای الهی است. بر آشکار است که سیره اولیای الهی، متقنترین آموزه تربیتی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ اسلامی است. شناخت واقعیت‌های زندگی آنان و بهره‌گیری از رفتار و گفتارشان، می‌تواند زمینه‌های تعالی و سعادت انسان را فراهم کند. از این رو پژوهش در آثار اولیای الهی، ضرورت انکارناپذیر مراکز پژوهشی است. گروه تاریخ و سیره پژوهشکده حج و زیارت در راستای ایصال رسالت خود برای ترویج فرهنگ اصیل اهل بیت (علیهم‌السلام)، شرح حال عده‌ای از مردان و زنان تأثیرگذار تاریخ تشیع را گردآوری کرده است که این اثر، به زید بن امام موسی کاظم (علیه‌السلام) معروف به زید النار، از فرزندان امام هفتم (علیه‌السلام) تعلق دارد، وی برادر امام هشتم (علیه‌السلام) و دومین قیام‌کننده علوی علیه خلافت بنی‌عباس است. او همزمان با برادر خود ابراهیم بن امام موسی کاظم (علیه‌السلام)، در برابر مامون عباسی در بصره

قیام کرد و جمع زیادی از زیدیان و تعدادی از یاران محمد بن زید شهید علیه السلام با وی شرکت داشتند با این حال نتوانست بر بصره و اهواز مسلط شود تا جایی که مامون عباسی امام رضا علیه السلام را برای تسلیم زید به بصره فرستاد. بررسی دقیق زندگانی زید و نیز مزارات منسوب به او در ایران و عراق و نیز تعداد فرزندان زید و محل قبر آنها نیز از ویژگی‌های این اثر است.

جناب حاضر اولین تکنگاری مستقل درباره شخصیت و قیام زید ابن امام موسی کاظم علیه السلام است که به قلم جناب حجت الاسلام آقای محمدمهای فیه بحار علوم نگارش شده است. در این اثر، سعی شده علاوه بر نگارش منصفانه به زندگانی زید، تحلیلی نیز از قیام او و اتفاقات عصرش تقدیم خوانندگان شود.

در پایان، پژوهشکده حجر زیارت لازم می‌داند که از تلاش مؤلف محترم، ارزیابان و همه کسانی که در بهر مرتبه رسیدن این اثر تلاش کرده‌اند، سپاس‌گزاری کند.

ولی التوفیق

پژوهشکده حج و زیارت

دروه تاریخ و سیره

### مقدمه

از دیرباز، شیفتگان و دلدادگار خائن پیامبر ﷺ را شیعه می خواندند. اینان کسانی اند که توصیه های پیامبر گمراه اسلام ﷺ را در خصوص تمسک به ثقلین (قرآن و عترت)، به جان دل پذیرفتند.

از آنجا که خاندان پیامبر خدا ﷺ به دلایل انحراف مردم از دین، فساد و ستم حاکمان، تعقیب و شکنجه های جبرانه با ستوه آمده بودند و هر لحظه عرصه زندگی را در مدینه الرسول و جنان بر خود تنگ تر می دیدند، به دیگر سرزمین های اسلامی پناه بردند و بر ضد ستم و جور حاکمان به پا خاستند تا با برپایی حکومتی اسلام اهداف ائمه را تحقق بخشند.

در این میان، برخی حاکمان کوشیدند مزارها، مرقدها و بقعه های متبرک فرزندان پیامبر خدا ﷺ را محو کنند؛ با این حال، این حرم های متبرک، در جای جای سرزمین های اسلامی، باقی مانده تا فقط نمادی از میراث به جامانده از اعصار و قرون گذشته نباشد.

آنچه این حرم‌ها را ماندگار ساخت، بنا و زیبایی ظاهری آنها نیست، بلکه معنویتی حقیقی است که با زندگی مردم در آمیخته است. وجود زیارتگاه‌های متبرک و مشاهد مشرفه، آثار روحی، معنوی، فرهنگی، دینی، اجتماعی و سیاسی فراوانی به همراه دارد. در طول تاریخ، بسیاری از جشن‌های سیاسی - مذهبی، در جوار همین اماکن برپا می‌شد و هم‌اکنون نیز کانونی برای تجمع‌های مذهبی - سیاسی به شمار می‌رود. از این رو دشمنان اهل بیت علیهم السلام و تکلیف‌های بنابر ظاهر مسلمان، همواره بارگاه‌های امامزادگان، سادات، صحابه و تابعین را تاج کینه‌های خود قرار دادند. آنان به‌خوبی می‌دانند که این مزارها، تپه دل‌ها، محل ظهور کرامات و برآورده شدن حاجات و مظایر عارفان و سالکان روزگار بوده، همواره لبریز از نور و سرور است.

قیام «محمد بن ابراهیم طباطبائی» و «محمد بن ابوالسرایا» با او و سپس بیعت با «محمد بن محمد بن زید شافعی» و «مراهی» زید بن موسی ابن جعفر علیه السلام با این قیام که در سال ۱۹۹ هجری آغاز و تا سال ۲۱۰ هجری ادامه داشت، در دل عباسیان وحشت و صفناپذیری پدید آورد؛ به طوری که برای خاموش کردن این انقلاب دست به دامان امام رضا علیه السلام بردند و با طرح ولایتعهدی ایشان، توانستند آتش فراگیر نهضت‌های علوی را خاموش، و در نتیجه علویان را خانه‌نشین کنند.

کتاب «زید فرزند امام موسی کاظم علیه السلام» از مجموعه کتاب‌های «زیارتگاه‌های جهان اسلام» است که در آن می‌کوشیم به تفصیل، قیام



زید پسر امام کاظم علیه السلام را بررسی و تحلیل کرده، مرقدهای منسوب به او را در عراق و ایران بررسی کنیم. به امید آنکه این اثر، مطلوب خوانندگان عزیز قرار گیرد و کاستی‌های احتمالی آن را برنگارنده ببخشند.

محمد مهدی فقیه بحر العلوم

قم، ۱۳۹۴